

Internasjonal forvaltningsplan for kortnebbgås

– de norske jegere og grunneiere får en viktig rolle og kan få store fordeler, men det krever samarbeid og ansvarlighet!

Jesper Madsen og Ingunn M. Tombre

Svalbards hekkebestand av kortnebbgås trekker via Norge til overvintringsområdene i Danmark, Nederland og Belgia. Bestanden har økt fra omkring 20 000 individer på 1980-tallet til 69 000 i 2010. Gjessene har funnet nye rasteplasser på trekkerten, bl.a. i Nord-Trøndelag, der store mengder gjess oppholder seg både om våren og om høsten. I kjølvannet av bestandsøkningen er det oppstått økende konflikter med landbruksinteresser i overvintringsområdene og på de norske vårrasteplassene i Nord-Trøndelag og i Vesterålen. I de siste årene er det også et tegn til at det økende antallet gjess medfører skade på den sårbare tundravegetasjonen på hekkeplassene på Svalbard.

På grunn av de økende forvaltningsutfordringene blir det nå utarbeidet en adaptiv internasjonal flyway forvaltningsplan for bestanden (en flyway plan er en plan som omfatter hele trekkerten). Planen blir utarbeidet i regi av Vannfuglavltaen (AEWA) under Bonn-konvensjonen for migrerende arter. Norge, Danmark, Nederland og Belgia er alle medlemsland, så hele trekkerten er dekket, og avtalen skal tilgodese en rekke hensyn i landene. Det overordnede målet med planen er å sikre en levedyktig bestand samtidig som det tas hensyn til økonomiske og rekreasjonsinteresser. I dette ligger det at en skal arbeide for å holde landbrukskonfliktene på et akseptabelt nivå, unngå at skadene på den arktiske tundravegetasjonen stiger og at en rekreasjonsutnyttelse av bestanden skal tillates. For første gang i europeisk forvaltning av trekkende vannfugl er det intensjonen å sette et bestandsmål og forsøke å holde bestanden på dette nivå ved hjelp av jakt. Jakt er på denne måten således blitt del av en samlet forvaltning av bestanden.

Det jakes bare på kortnebbgjess i Norge (inklusive Svalbard) og Danmark, mens de har vært lenge fredet i Nederland og Belgia. Det er ikke et politisk ønske om å gjenåpne jakten på arten i disse to landene. I øyeblikket felles det omkring 2000 kortnebbgås i Norge, noen få hundre på Svalbard og ca 6000 i Danmark. Jakttrykket er imidlertid ikke tilstrekkelig for å sikre en stabilisering av bestandsstørrelsen. Det er ikke støtte for å utvide jaktperioden for også å inkludere våren, så om jakttrykket skal øke kan dette best oppnås med en bedre organisering av jaktutøvelsen. Erfaringer fra Danmark viser at en lokal organisering av jakten kan medføre at jaktforstyrrelsene reduseres til et nivå som gjør at gjessene blir værende i området, noe som kan utnyttes ved å høste enda flere gjess.

En bedre organisering er et viktig mål i den internasjonale forvaltningsplanen, og dette er også satt som et mål i den norske planen for forvaltning av kortnebbgås i Nord-Trøndelag. Om en vil sikre et større uttak av gjess er det imidlertid nødvendig at jaktutøvelsen i Trøndelag reguleres bedre. Gjessene er meget sky og vil lett skremmes ut av området om de forstyrres med for intensiv jakt. Det nytter derfor ikke å utøve jakt på alle områdene på én gang. Konsekvensen er at gjessene raskt forlater Trøndelag. Følgelig må jakten tilrettelegges slik at gjessene alltid kan finne fred til å hvile og å finne mat i området. De store gåseflokkene krever arealer av en viss størrelse og i Trøndelag spiser gjessene hovedsakelig spillkorn på stubbåker om høsten. Og her er det store stubbåker med mye spillkorn! Grunneiere og jegere kan enes om en felles forvaltning av jakten på større markarealer om en vil holde

på gjessene. Spørsmålet er hvor intens jakten kan være slik at gjessene kan holde seg i området like lenge som det er spillkorn igjen, og så lenge som åkrene er ikke er dekket med snø.

I Levanger kommune har en rekke grunneiere gått sammen om en lokal organisering av jakten. Dette er det første viktige skritt i retning av en lokalt forankret forvaltning som kan sikre at jaktutøvelsen foregår på et ansvarlig grunnlag der jakttrykket kan økes samtidig som at gjessene fortsatt kan finne ro til å utnytte føderessursene. I europeisk sammenheng er dette et enestående initiativ og eksemplet kan være en modell for forvaltningen i andre land og for andre arter. Organiseringen følges forskningsmessig opp, ved at det gjøres registreringer av hvordan jakten utføres, hvor mange gjess som felles og hvordan gjessene responderer i form av utnyttelse av arealer og føderessurser. Formålet med undersøkelsen er å finne en optimal balanse der jakten kan intensiveres og gjessene fortsatt kan utnytte ressursene. Forskere fra Norsk institutt for naturforskning (NINA), Aarhus Universitet, Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) og Norut Alta vil i de kommende årene samarbeide om disse undersøkelsene med midler fra Norges forskningsråd og Fylkesmannen i Nord-Trøndelag/Direktoratet for naturforvaltning (2011-2013). Det positive samspillet mellom forvaltning, grunneiere og jegere er helt avgjørende for suksess, og derfor inkluderer forskningen også en samfunnsfaglig belysning av hvilke forutsetninger som skal til for å få dette til. Med Nettet grunneierlag i Levanger kommune, har forskerne inngått en avtale med grunneierlaget om å utføre jakten etter en eksperimentell protokoll (høsten 2011). På denne måten oppnås et sterkere forskningsmessig grunnlag for å vurdere tersklene for jaktens utøvelse i forhold til gjessenes tilstedeværelse på høsten. Resultatene kan anvendes til å tilrettelegge organiseringen av jakten i større områder.

Hva betyr adaptiv jakt?

Den internasjonale planen for kortnebbgås er adaptiv. Det vil si at planen er dynamisk og revideres fortløpende i forhold til hvordan gåsebestanden responderer på forskjellige forvaltningstiltak, som igjen er i henhold til planens målsetninger og i forhold til hvordan de forskjellige aktører vurderer situasjonen. Jaktuttaket skal fordeles etter en avtale mellom Norge og Danmark, og uttaket skal reguleres avhengig av bestandsutviklingen. Det skal være en løpende overvåking av bestandens utvikling og jaktutbyttet, og det skal utvikles modellverktøy som skal brukes til å forutsi hvor mange gjess som kan felles fra år til år. Dette kan føre til at det i en årrekke kan åpnes for mer jakt, men også motsatt ved at jakten må nedjusteres i noen år om bestanden når en viss nedre grense. Det betyr at det må være en tett kontakt mellom forvaltere og forskere på internasjonalt nivå og med brukerne, i dette tilfellet jegere og grunneiere, som er dem som skal omsette forvaltningsmålene i praksis. Nøyaktig hvordan dette vil gjennomføres, og hvilke forvaltningsredskaper som blir tatt i bruk, vil tas opp når planen er godkjent internasjonalt. Dette forventes å skje våren 2012.

På det lokale nivå skal forvaltningen av jakten derfor også være adaptiv, eller fleksibel, slik at jaktuttaket kan øke eller reduseres i henhold til målene. Jo bedre organisering av jakten er, desto bedre rustet vil grunneiere og jegere være for å spille med på laget.

Skadeskyting

I den internasjonale forvaltningsplanen er det et mål at skadeskyting av gjessene under jakten skal holdes på et minimum. Dette har vært et tema i dansk viltforvaltning i en årrekke. Bestanden av kortnebbgås er utvalgt som en "case" i en nasjonal handlingsplan for reduksjon av skadeskyting. Aarhus Universitet (tidligere Danmarks Miljøundersøgelser) overvåker hvordan raten av skadeskyting utvikler seg gjennom årene. Dette foregår ved at større mengder av gjess fanges ved hjelp av kanonnett på Jylland om våren og gjennomlyses for å registrere hvor mange individer som har hagl i kroppen. Det har faktisk lyktes å redusere skadeskytingen. Før handlingsplanen trådte i kraft i 1997 hadde 36%

av de voksne gjessene hagl i kroppen, men i de etterfølgende årene er andelen falt og i dag ligger den på ca 20%. Det er stor bevissthet i Danmark omkring problemstillingen, og det er laget kampanjer for å instruere og trene gåsejegerne i bruken av den rette ammunisjon og våpentype, samt først og fremst å overholde en skuddavstand til gjessene på maksimalt 20 meter. Med den økende jakten på kortnebbgås i Norge er det viktig at de norske jegerne også får tilsvarende instruksjon og trening i forsvarlig jaktutøvelse.

Jesper Madsen er professor i forvaltningsøkologi ved Aarhus Universitet i Danmark. Han har arbeidet med bestandsøkologi- og forvaltning av kortnebbgjess i mange år. Han er leder av den internasjonale arbeidsgruppen som utarbeider flyway forvaltningsplanen for bestanden. Kontakt: jm@dmu.dk

Ingunn M. Tombre er seniorforsker ved NINA i Tromsø. Hun har arbeidet med økologi og forvaltning av kortnebbgås i mange år og leder forskningsprosjektet vedrørende jaktforvaltning i Nord-Trøndelag. Kontakt: ingunn.tombre@nina.no

